

SATELLITER TGV 3 2012

Musikindustrin har varit, och är i viss mån fortfarande, en manlig bastion. I det svenska 70-talet lyckades låtskrivare som Sonja Åkesson och kvinnoband som Röda Bönor med ett nödrop få ut sina kvinnorörelsebudskap i marginalen av propprörelsen. I USA hade kvinnliga goldies som Helen Reddy och Loretta Lynn än mer rigida patriarkala och kommersiella strukturer att förhålla sig till. Med sin uppkäftiga låt "Since I've got the Pill" blev Lynn älskad och hatad. Och låtens ord om p-pillrets frälsande frigörelse är minst lika debatterbara idag – då pillret varit i bruk i drygt 40 år.

Redaktionen har bett tre forskare att utifrån sina olika kunskaps- och erfarenhets-horisonter kommentera Lynns låttext. Hillevi Ganetz visar hur textens budskap får sin särskilda radikalitet i relief mot countrys och den amerikanska musikvärldens starka könsstereotyper. Ninni Carlsson beklagar, i ett brev till Lynn, att hennes dröm kanske aldrig gick i uppfyllelse – eller hela tiden var en dröm på mannens villkor. Cathrin Wasshede lägger ytterligare en dimension till problematiken, när hon tar fasta på det paradoxala faktum att p-pillret har minskad sexlust som biverkning. Ingen frigörelse utan B-sida!

SINCE I 'VE GOT THE PILL

LORETTA LYNN/DON MCHAN/THEODORE BAYLESS

You wined me and dined me when I was your girl
 Promised if I'd be your wife you'd show me the world
 But all I've seen of this old world is a bed and a doctor bill
 I'm tearing down your brooder house 'cause now I've got the pill

All these years I've stayed at home while you had all your fun
 And every year that's gone by another baby's come
 There's gonna be some changes made right here on Nursery Hill
 You've set this chicken your last time 'cause now I've got the pill

This old maternity dress I've got is going in the garbage
 The clothes I'm wearing from now on won't take up so much yardage
 Miniskirts hotpants and a few little fancy frills
 Yeah I'm making up for all those years since I've got the pill

I'm tired of all your crowing how you and your hens play
 While holding a couple in my arms another's on the way
 This chicken's done tore up her nest and I'm ready to make a deal
 And you can't afford to turn it down 'cause you know I've got the pill

This incubator is overused because you've kept it filled
 The feeling good comes easy now since I've got the pill
 It's getting dark it's roosting time tonight's too good to be real
 Aw but Daddy don't you worry none 'cause Mama's got the pill
 Oh Daddy don't you worry none 'cause Mama's got the pill

©Guaranty Music/Coal Miners Inc, USA. BMG Chrysalis Scandinavia AB
 med ensamrätt för Sverige.

Hillevi Ganetz läser Since I've got the Pill:

NORMBRYTARE I POPULÄRMUSIKEN

1972 spelade den redan kända och framgångsrika countrysångerskan Loretta Lynn in låten "Since I've got the Pill".¹ Då var hon 40 år gammal. Hon hade varit gift sedan 15 års ålder och fått sex barn (fyra av dem innan hon fyllde 21). "The Pill" släpptes inte av hennes skivbolag (MCA Records) förrän 1975 och åstadkom då en skandalartad succé inom (och även utanför) den politiskt och moraliskt konservativa countrymusik-världen. Flera radiostationer vägrade spela den, men låten klättrade ändå upp till plats nummer 70 på Hot 100.

Vad är det som gör att jag blir alldeles vek om hjärtat och samtidigt arg när jag läser historier som den här? Kanske för att musik hör till de saker som gör mig allra lyckligast, samtidigt som dess utövares arbetsvillkor gör mig allra mest deprimerad – särskilt kvinnornas. Loretta Lynns historia är nämligen inte unik: fler kvinnor inom den mainstreamorienterade populärmusiken har mött samma reaktioner på sitt artisteri under årens lopp, så fort de inte hållit sig till det som förväntades av dem, nämligen "hjärta-och-smärta-temat".

Liksom inom boklyriken dominerar populärmusikens texter av att det är ett "jag" som talar. Tim Murphey finner att hela 94 procent av sångerna bland de 50 hits från 1987 som han undersöker har "jag"-referenser.² Detta torde inte ha ändrats i dag. Även i "The Pill" är det ett jag som talar, på så sätt är texten inte uppseendeväckande. Istället är det jag-positionen i *kombination* med textens tematik som är den ömma punkten och roten till den moraliska panik som uppstod.

Populärmusikens och särskilt den av rockkritiker omhuldade och statusstyngda rockens tematik har ibland sammanfattats som "sex, drugs and rock'n'roll". Just denna tematik, kombinerat med jag-formen, har varit svår att handskas med för kvinnor historiskt. Skälet till detta är att beroende på lyssnarkonventioner brukar det "jag" som finns i texterna oftast relateras till artisten själv.³ Av detta

följer att trots att populärmusikaliska texter oftast karakteriseras av namnlösa, icke könsdefinierade ”jag”, så förknippas ändå det ”jag” som finns i texterna med artisten själv av publiken. Detta får naturligtvis stora konsekvenser för kvinnliga artister: Janis Joplin var en av de fåtaliga och första som tog risken att mot alla konventioner om kvinnlighet hävda i låttexterna (och även i praktiken) att hon brukade såväl sex som droger och rock’n’roll (jämför med den nyligen avlidna Amy Winehouse). Andra kvinnor inom populärmusiken som varken ville eller kunde följa hennes exempel fick skriva och sjunga om något annat, vilket också ofta innebar att deras verk inte sågs som riktigt lika viktiga och autentiska texter som grabbarnas. Loretta Lynn vågade alltså bryta mot konventionerna, då texten till ”The Pill” handlar om (kvinnlig) sexualitet, dessutom ur ett ”jag”-perspektiv.

Det finns också ett annat troligt skäl till att Loretta Lynns låt gjorde skandal, nämligen att hon även bröt mot konventionerna för hur kvinnlighet skulle framställas offentligt. 1972 – samma år som Loretta Lynn spelade in ”The Pill” – anordnade den engelska musiktidningen *Melody Maker* en konferens om ”Women in Rock”. Ett av konferensens teman var de stereotyper som erbjöds kvinnliga artister, vilka sammanfattades till ”the rock whore and the folksong virgin”.⁴ De avståndstagande reaktionerna mot Loretta Lynns ”The Pill” kan delvis tolkas som att hon inte gick att inordna in någon av dessa två positioner. Det är lätt att koppla till Julia Kristevas begrepp det abjekta här, ett begrepp som fångar in de negativa reaktioner som möter

”Det som inte respekterar gränser, platser, regler. Det som är mittemellan, det tvekyddiga, det blandade”.⁵ Visserligen har textens ”jag” uppenbarligen sex, men hon är ingen rock-hora som man kan förvänta sig detta av, inte är hon heller en folksångarmadonna utan en framgångsrik artist inom den konservativa countryn. Vad är Loretta Lynn då? Ett abjekt.

Samma öde mötte tidigare kvinnliga artister som inte gick att inordna i de gängse stereotypierna. De två mest kända exemplen som föregick ”The Pill” är nog The Shirelles och Helen Reddy. När ”Will You Still Love Me Tomorrow” med The Shirelles (en av tidens mest populära så kallade girl-groups) gjorde succé på topplistorna 1961 var det den första framgångsrika sången som *inte* handlade om garanterad livslång lycka efter att flickan träffat och gjort mer än så med drömpojken.⁶ Låten skrevs för övrigt av det framgångsrika låtskrivarparet Carole King och Gerry Goffin och släpptes på det av Florence Greenberg ägda skivbolaget Tiara. Reaktionen på den ”sexuellt explicita” texten var (surprise!) att många radiostationer vägrade spela den. Trots detta toppade så småningom låten Billboard Hot 100. 1972 toppade också Helen Reddy Billboard-listan med sången ”I Am Woman”, den första låten som beskrev solidaritet mellan kvinnor och stolthet över att vara kvinna som hade nått Top 10.⁷ Reaktionerna var till att börja med desamma som för ”Will You Still Love Me Tomorrow” och senare ”The Pill”: radiostationerna vägrade att spela den. Men så småningom avtog motståndet och Reddy fick till och med en Grammy för ”Best

Contemporary Female Pop Vocal Performance”. Hon ställde för övrigt till ytterligare skandal då hon vid mottagandet av priset i sitt tacktal också tackade Gud ”because She makes everything possible”.⁸

Här syns alltså ett tydligt mönster i

De kvinnoägda och -drivna skivbolagen visade att också kvinnor kunde producera musik rent tekniskt.

bemötandet av dessa mainstreamartister: först skandal och sedan succé. Hur kan detta komma sig? Svaret på den senare utvecklingen finns i den framväxande kvinnorörelsen. Under sextioalet började kvinnor i flera västländer organisera sig för att bättre kunna tillvarata kvinnors intressen och rättigheter. ”Kvinnorörelsen” och ”feminism” blev begrepp som trängde fram i det offentliga samtalet och som allmänt diskuterades. Också inom populärmusiken började kvinnliga artister skriva texter inspirerade av kvinnorörelsen. 1971 framträdde Carole King för första gången som soloartist med succéalbumet *Tapestry* (sålt i över 13 miljoner exemplar), vilket Gillian Gaar betraktar som den första samlingen sånger med texter skrivna ur ett uppenbart kvinnoperspektiv. Samma år startade också Olivia Records, ett kvinnoägt och av kvinnor drivet skivbolag. På detta bolag gavs sådan musik ut som så småningom kom att kallas för ”women’s music” eller kvinnomusik, ett begrepp som kom att beteckna musik om och av kvinnor som riktade sig till andra kvinnor. Det bildades

också fler kvinnomusikorienterade skivbolag, till exempel Redwood, Urana Records of Wise Women Enterprises, Women’s Wax Work, Sweet Alliance, Mother of Pearl, Ova och Sister Sun. Ett bokningsbolag för kvinnomusikartister – Roadwork – uppstod och flera nationella kvinnomusikfestivaler anordnades, såväl i USA som i Europa.⁹ I Sverige och Stockholm organiserades en internationell kvinnomusikfestival 1978. Likt ringar på vattnet bildades hela tiden nya band enbart bestående av kvinnor, inom olika musikaliska genrer och i olika länder. Det anordnades också speciella kurser för kvinnor som ville lära sig spela olika instrument och så görs det än i dag, som det framgångsrika Popkollo.

Men i stort sett var den så kallade kvinnomusiken ingen kommersiell framgång, mycket beroende på att flera av de nya artisterna och banden var öppet lesbiska, vilket det homofoba USA hade svårt att acceptera. Dock fick kvinnomusiken stor betydelse på andra sätt: diskussionerna om kvinnomusik ökade medvetandet om kvinnors roll(er) i populärmusiken, de kvinnoägda och -drivna skivbolagen visade att också kvinnor kunde producera musik rent tekniskt, och sist men inte minst, de texter som skrevs visade på ett förut inte utnyttjat stoff att använda som utgångspunkt för nya texter. Sentida arvtagare i rakt nedstigande led är punkens feministiska band och rörelsen Riot Grrrl.

Tidens feministiska rörelse – inte minst den inom musiken – påverkade alltså kulturen i stort och gjorde att de bojkottande radiostationerna fick krypa till korset, nedröstade av en radikaliserad publik vars

röster utgjordes av köpta skivor. Och så finns det de som påstår att populärkulturen är opolitisk, innehållslös och fördummande! The Shirelles, Helen Reddy, Loretta Lynn och flera andra efterföljande artister gjorde antagligen mer för att utmana normer kring vad kvinnlighet och inte minst kvinnlig sexualitet är än mången genusvetare, jag själv inkluderad.

Hillevi Ganetz är professor i genusvetenskap vid Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, Stockholms universitet,
E-post: Hillevi.Ganetz@gender.su.se.

Noter

- 1 Denna satellit bygger vidare på tankar som redan fanns i min avhandling Hillevi Ganetz: *Hennes röster. Rocktexter av Turid Lundqvist, Eva Dahlgren och Kajsa Grytt*, Symposium 1997.
- 2 Tim Murphey: "The When, Where, and Who of Pop Lyrics: The Listener's Prerogative", *Popular Music* 1989: 2.
- 3 Simon Frith: *Performing Rites: On the Value of Popular Music*, Harvard University Press 1996.
- 4 Sue Steward & Sheryl Garrat: *Signed, Sealed and Delivered: True Life Stories of Women in Pop*, Pluto Press 1984, s. 27.
- 5 Julia Kristeva: *Fasans makt. En essä om abjektionen*, Daidalos 1991, s. 28.
- 6 Gillian Gaar: *She's a Rebel: The History of Women in Rock & Roll*, Seal Press 1992.
- 7 Gaar 1992.
- 8 Gaar 1992, s. 123.
- 9 Gaar 1992.

Cathrin Wasshede läser Since I've got the Pill:

TOO GOOD TO BE REAL?

När jag läser och lyssnar till Loretta Lynns låt "Since I've got the pill" från 1975 slår det mig att det inte bara är kvinnors kroppar som utgör slagfält för en mängd olika aktörer, utan också kvinnors lust. Skillnaderna mellan då och nu när det gäller kvinnors upplevelser av p-pillret är slående, men hela tiden står lusten i centrum. Eller rättare sagt avsaknaden av lust. Och hoppet om lust.

Loretta Lynn gifte sig som tonåring och fick sex barn. Inte konstigt att hon kände sig som en äggkläckningsmaskin, som en överfull behållare. I kvinnorörelsens framgångsrika kamp för kvinnors rätt att bestämma över sina egna kroppar och över reproduktionen var p-pillret, den lagliga aborten och allmän barnomsorg centrala aspekter.¹ Efter att ha testats på kvinnor i Puerto Rico (!) på 1950-talet godkändes det som läkemedel mot menstruationsproblem för kvinnor i USA. När antalet kvinnor med menstruationssmärter drastiskt ökade godkändes det 1960 även som preventivmedel – för gifta kvinnor – troligtvis i syfte att förhindra den illegala försäljning som tagit fart. I Sverige startade den legala försäljningen av p-piller 1964. Friheten från ständiga och ovälkomna graviditeter är mer fantastisk och genomgripande än vad vi kan föreställa oss idag.

Istället för att drabbas av ständiga graviditeter och med dem bundenhet till hemmet – eller sängen som Loretta Lynn sjunger – riskerar kvinnors kroppar nu istället att begränsas av p-pillrens biverkningar. I arbetet med min avhandling *Passionerad politik. Om motstånd mot heteronormativ könsmakt* gjorde jag en fokusgruppsintervju med några hetero- och bisexuella kvinnor, samtliga aktivister i den utomparlamentariska vänstern i Göteborg.² I slutet av intervjun kastar jag ut en fråga som jag tycker att jag bör ställa i sammanhanget, nästan pliktskyldigast, och jag förväntar mig att de ska ge några korta svar som tar max fem minuter i anspråk. Det är sent på kvällen, jag är trött efter att ha koncentrerat mig i flera timmar och jag vill åka hem. Frågan lyder: "En

jättekort fråga, bara för att få med den; preventivmedel, hur tänker ni kring det?” Kvinnorna börjar prata upphetsat i munnen på varandra och när vi efter en stund får ordning på diskussionen berättar de om plågsamma biverkningar och om hur upprörda de är över att läkare och barnmorskor så lättvindigt skriver ut recept på p-piller till unga tjejer. Biverkningarna handlar bland annat om håravfall, illamående, viktnedgång, humörsvängningar, mardrömmar och ökad kroppsbehåring. En av dem säger: ”Jag tycker det är fascinerande att man faktiskt förväntas må så *pissigt* för att man ska kunna knulla utan kondom. Det är patetiskt.”

Den absolut mest ironiska biverkningen av p-piller är dock förlorad sexlust. Överallt, till exempel på bipacksedlar och sjukvårdsupplysningarnas hemsidor på Internet, nämns minskad sexlust som en av biverkningarna av p-piller. På nätet finns också flera diskussionsforum där kvinnor berättar om hur detta drabbat dem och deras relationer. En av kvinnorna i fokusgruppen fångar upp denna ironi: ”Men det är ju helt fantastiskt, alltså fatta att de skriver ut ett preparat åt mig som gjorde att jag inte hade *någon* sexlust över *huvud* taget. Det är så preventivt så det är *inte klokt*.” Detta var självklart inte Loretta Lynn medveten om när hon sjöng om hur hon iklädd kort-kort, hot-pants och några snygga smycken skulle ge sig ut i världen på egna äventyr.

Ibland hävdas att kondom försämrar känslan och upplevelsen vid heterosexuellt samlag och att människor därför väljer bort detta preventivmedel. Det argumentet slås ned av

kvinnorna i fokusgruppen som istället stämmer in i en hyllningssång till kondomen:

A: Alltså det är ju inte *alls* jobbigt. Det är ju bara för att någon har sagt att det är så *himla, himla* jobbigt, så att jag själv har trott det. Men *mig* påverkar det absolut *ingenting*. Kanske till och med positivt.

B: Men eller hur? Man slipper kladd, alltså kladdet hamnar ju någon helt annanstans.

Flera: Ja.

B: Det är jättepraktiskt med kondom faktiskt. Jag förstår inte varför folk pratar så illa om dem.

A: Och *könssjukdomar*, man behöver inte vara orolig för det, det är ju *skit-skönt*. (---)

C: Och att det förväntas att man har ett *så aktivt sexliv* som 14, 15, 16-åring, så att man ska äta p-piller, och *inte* få ett gäng kondomer som man kan ha vid de här tillfällena då det händer. Det är jävligt *absurt*. (---)

B: Kondomen är en genial uppfinning, varför använder man inte den?

Skillnaden mellan *avsaknad* av sexlust och eventuellt påverkad *upplevelse* av sex är viktig. Jag skulle dessutom vilja ändra ordet *avsaknad* till *fråntagen*. Det kan lätt låta som att kvinnor inte har någon lust,

men i själva verket handlar det här om att bli fråntagen sin lust. Vem tar ifrån henne den? Läkeemedelsbolagen som tjänar stora pengar, hennes man/pojkvän, hennes mor, barnmorskan på ungdomsmottagningen, hon själv? I preventivmedelsförhandlingar i heterosexuella förhållanden kan man alltså förhandla om kvinnors lust – och offra den.

Kvinnorna i citatet pekar på ännu en problematisk aspekt av p-pillret när de talar om att kondom skyddar mot sexuellt överförbara sjukdomar (STD). Frågan om vad vi egentligen vill, bör och kan skydda kvinnor mot ställs på sin spets. I Loretta Lynns sångtext står p-pillret definitivt för ett revolutionerande skydd mot underordning, bundenhet och reproduktionsslaveri och den eventuella risken för STD kanske var en risk värd att ta – eller en risk de inte var medvetna om. Kvinnor fick makten över reproduktionen. Men också ansvaret för sexualiteten och dess potentiella effekter. Idag, med hiv och AIDS smärtsamt närvarande i vårt medvetande och med vetenskap om ökning av bland annat klamydia bland unga, framstår det som mindre genomtänkt att prioritera att enbart skydda kvinnor mot eventuella graviditeter.

I alla diskussioner om preventivmedel finns ett underliggande antagande som tas för givet, nämligen att sex handlar om penetration – närmare bestämt att en vagina penetreras av en penis. Detta sammanhänger med det som Anja Hirdman beskriver som den heterosexuella ideologin; att den sexuella akten startar med mannens erektion och slutar med hans ejakulation.³ Trots öppenhet för olika former av sexuella

praktiker hamnar synen på och praktiserandet av sex ofta här. Penetrationens primat. En av de kvinnor jag intervjuat som identifierar sig som bisexuell ”bekänner” för mig att hon bara räknar penetrationssex när hon ska räkna antal sexpartners hon haft. Dessutom berättar hon att det bara är penetration med penis som räknas, inte fingrar eller andra föremål. Självkritiskt frågar hon sig hur hon egentligen ser på sina sexuella relationer med kvinnor: ”Ska jag inte *räkna* dem eller? Eller ska jag ha dem i någon slags egen liten *kolumn* då?” Oavsett begärsinriktning socialiseras alla in i den institutionaliserade heterosexualiteten, vars ena fundament, enligt Marianne Liljeström består av ”könsorganens konstruerade korrespondens”, det vill säga att mannens och kvinnans könsorgan antas passa varandra som ”handen i handsken”.⁴

Utifrån de heta diskussionerna i fokusgruppen och den stora mängd uppmärksamhet och pengar som ägnas åt p-piller generellt skulle jag vilja påstå att heterosexuell sexualitet till stora delar fortfarande är sammanlänkad med biologisk reproduktion, i motsats till Anthony Giddens resonemang om den plastiska sexualiteten. Giddens hävdar att sexualiteten är autonom i det senmoderna samhället, det vill säga att den helt frikopplats från fortplantning, släktskap och generation, för att istället ”bli en egenskap hos individerna och deras samspel”.⁵ Även om människor har sex utan att göra barn och gör barn utan att ha sex, så spelar föreställningar om fortplantning samt försök att skydda sig mot den fortfarande stor roll i de sexuella praktikerna. Ur ett globalt perspektiv är Giddens påstående om autonom

sexualitet dessutom närmast att betrakta som ett cyniskt uttalande. P-piller, som ju trots allt är en bidragande orsak till eventuell frikoppling av sexualitet från fortplantning, är lokaliserade till den rikare delen av världen, där de är möjliga att få tag på, bekosta och där de är tillräckligt säkra. I *Svenska Dagbladet* den 4 juli 2012 varnar dock ett antal forskare, läkare och barnmorskor för att försämringen av ungdomssubventioneringen av hormonella preventivmedel ytterligare kommer att öka det redan höga antalet aborter bland tonåringar i Sverige. De befarar att många unga kvinnor kommer att tvingas avstå från att köpa p-piller av ekonomiska skäl. STD nämns inte med ett ord i artikeln.

Frågan om p-piller för män återkommer med jämna mellanrum i pressen. Forskning har gjorts, alternativ finns, men de kommer aldrig ut på marknaden. I *Dagens Nyheter* 9 december 2011 säger en forskare i obstetrik och gynekologi att läkemedelsföretagen inte tror på produkterna och att preventivmedel för män måste vara helt fria från biverkningar för att godtas av män. Så länge p-piller för män sänker testosteronhalten, vilket leder till biverkningar som exempelvis minskad sexlust – och därmed problem med erektion – är det svårt att se män ta dessa piller.

Loretta Lynns sångtext är full av hopp och kraft. Hon river ”hönshuset” och tar makten över situationen. ”Tonight’s too good to be real”, sjunger hon. Kanske var det med en föraning om p-pillrets negativa effekter som hon implicit visste att det var för bra för att vara sant.

Catrin Wasshede är filosofie doktor i sociologi och genusvetenskap och är verksam vid Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet. E-post: cathrin.wasshede@socav.gu.se.

Noter

- 1 Se exempelvis Emma Isaksson: *Kvinnokamp. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*, Atlas 2007.
- 2 Cathrin Wasshede: *Passionerad politik. Om motstånd mot heteronormativ köns-makt*, Bokbox 2010.
- 3 Anja Hirdman: *Den ensamma fallosen. Mediala bilder, pornografi och kön*, Atlas 2008.
- 4 Marianne Liljeström: ”Om den heterorelaterade verkligheten och kvinnors liv”, *Teorier om patriarkatet - betydelser, begränsningar och utvecklingslinjer*, Anna G. Jonásdottir och Gunnela Björk (red.), Kvinnovetenskapligt Forum Örebro 1994.
- 5 Anthony Giddens: *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love & Eroticism in Modern Societies*, Polity Press 1992.

Ninni Carlsson läser Since I've got the Pill:

ÖPPET BREV TILL LORETTA LYNN

Loretta, Loretta, vad drömde du? Vad trodde du? Ett piller och allt skulle bli så bra, så bra, så bra...

Jag var 10 år när du sjöng "Since I've got the pill". Vad drömde jag då, när jag red i vansinnesfart med Hallifax över stubbåkrar och ingen jävel bestämde över mig? Att vara omtyckt som jag var, oavsett hur arg jag än var, hemma, i skolan, bland kompisar. Få säga min mening, säga ifrån när någon handlat orätt, mot mig eller mot någon annan som jag brydde mig om. Bli hörd och tagen på allvar. Ta plats, vara en vars röst räknas, i de vuxnas värld. Bestämma över min kropp och älska den jag ville, i min egen takt. På sätt och vis som du, Loretta, men samtidigt, inte.

Jag drömde aldrig din dröm, och förlåt mig, men den verkar så futtig och instängd när jag jämför, och tänker på allt som hänt i världen sedan dess. Ville du bara vara sexig för män och slippa fler barn? Jag vill inte tro det, men när du sjunger "Since I've got the pill" är året bara 1972 och kvinnors politiska uppror har precis börjat.

Jag skulle vilja fråga dig, Loretta, vad hände, när du gjorde som du drömde? Mådde du bättre, fick du någon vila, någon "feeling good roosting time", sex utan risker och respekt från män? Jag tänker på hur seglivade gamla förväntningar är, på att vara kvinna eller man, och hur dessa har följts av skilda förväntningar på kvinnors och mäns sexualitet. Genom historien och i många samhällen har kvinnor tolkats och bemötts som antingen asexuellt ärbara, dygdiga och "normala", eller som lösaktiga, otillförlitliga och "avvikande".¹ Jag ser det i din sångtext, Loretta: den moderliga självupppoffrande madonnan och den sexuellt frigjorda, självupptagna och barnlösa horan; som att du ännu inte funnit en *annan* väg till motstånd, *din* väg, eller den nya tidens väg som radikalfeminister just börjat bygga, till kvinnors sexuella frigörelse på kvinnors villkor. 1960- och 70-talen

var visserligen den sexuella revolutionens gyllene årtionden men förändrade de samtidigt perspektiven och kvinnors utrymmen

Sexualliberala tankar som uttrycktes i litteratur, tidningar och filmer innebar att även småflickor erotiserades.

att omskapa sig själva och handla? Både ja och nej.

Inom sexualliberalismen som växte fram i Sverige och världen under 1900-talet såg man en fara med att undertrycka sexuella handlingar,² och på 1960-talet i Sverige blev debatten för sexuell frigörelse förknippad med solidaritet, kamratskap och visioner om en bättre värld.³ Den sexuella revolutionen var en medveten del av den nya vänsterns ideologi. Frågan om fri sexualitet ingick i kampen om demokratiska fri- och rättigheter. Kampen var politisk. Den handlade om att spränga grunden för borgerligheten och dess förtryck. Genom att strida mot kärnfamiljens moralregler ville man krossa den kapitalistiska strukturen inifrån.⁴ Men debatten fördes framför allt av unga män och saknade perspektiv på makt och kön.⁵ Sexualliberala tankar som uttrycktes i litteratur, tidningar och filmer innebar att även småflickor erotiserades. Oskuldsfullhet och sårbarhet blev sexuellt lockande.⁶ På 70-talet kom frågan istället främst att engagera kvinnorörelsen,⁷ som börjat se mäns och faders förtryck mot flickor och kvinnor, i deras sexuella handlingar. Våldtäkt var det som fick debatten att ta eld, kvinnor att samlas till protest,

medierna att vakna och sexualbrottslagstiftningen till skydd för kvinnors och barns sexuella integritet och rättigheter att börja förändras.⁸

Själv minns jag 70-talet i Sverige som en plats där sex inte var förknippat med särskilt mycket frihet, utan med ett mycket subtilt förtryck som det var väldigt svårt att göra motstånd mot. Jag minns de starka förväntningarna från den tiden på att vara sexuellt mogen och tillgänglig för pojkar och män, och hur sådana förväntningar följt min generation och generationerna sedan dess. Då och fortfarande ger det sig till uttryck i hur kön skapas och återskapas i vardagen: i sociala relationer, i medier, i musik- och modeindustrin, i det offentliga rummet, i diskurser. Och jag tänker på Josephine, en av de kvinnor jag intervjuade i min doktorsavhandling,⁹ som blev utsatt för sexuellt våld av många män och pojkar. Hennes uppväxt i det sexuellt frigjorda 70-talet, och det sexuellt frigjorda hemmet, skyddade inte henne från gamla föreställningar om vad det är att vara kvinna. I ett brev skriver hon:

Båda mina fäder sa att kvinnor och flickor antingen vill bli horor, eller är horor, och att det är bra för dom att vara horor. (...) De värsta läxor min pappa Ernst lärde mig var att min existens inte var rättfärdigad om jag inte var män till lags, och att min vilja var betydelselös. Min egen far, *min egen far!* sa till mig: ”Kom ihåg Josephine, om en man vill ha sex med dig – och tro mig, många män kommer att vilja det – är det din skyldighet att sära på

benen, för en man kan inte acceptera ett nej.” Jag sa, rädd som jag var, ”men jag vill inte!” Min far, arg, ”hör du inte på mig? Det är väldigt svårt för en mans ego när en flicka säger nej till honom. Så det blir ditt ansvar, din skyldighet, att sära på benen och få det överstökta även om du inte vill knulla. Efter det behöver du inte träffa mannen igen, du kan skaffa en annan, men säg aldrig nej till en man!”

När Josephine berättar blir det tydligt att idealen för sexuell frigörelse inte automatiskt innebar frigörelse på lika villkor, för kvinnor/flickor respektive män/pojkar. Rättigheter och möjligheter att själv fatta beslut över sin kropp, lust och vilja blev inte i praktiken jämställda bara för att vi fick p-piller, kunde ha sex utan att bli med barn, och ha både sex och barn utom äktenskapet. Och jag undrar, Loretta, om det är på dina eller mäns villkor du drömmer? Genom dina eller heterosexuella mäns ögon du ser dig, i ”Since I’ve got the pill”.

Den gångna våren hade jag en grupp studenter på Socionomprogrammet i Göteborg i en kurs om kvinnors utsatta livssituationer. Gruppen bestod nästan uteslutande av unga kvinnor och de flesta var inte ens var födda 1972. Vi började läsa *Var så god och var stark. Om kvinnors liv, arbete och hälsa under 1900-talet*,¹⁰ och de blev överväldigade, rörda och tacksamma mot de kvinnor som gått före, och på 70-talet kämpat för deras rättigheter, för de möjligheter de själva ännu bara tagit för givna: att utbilda och försörja sig, att välja när det är dags att skaffa barn. Och samtidigt... så arga över hur lite som har hänt! Plötsligt fick ojämlikhet ”många ansikten”: i hemarbetet, moderskapet, löneskillnaderna, i våldet och de sexuella övergreppen, i missbruket och prostitutionen. Och detta att alltid bli behandlad som mindre värd. Hur kunde det vara så, samtidigt? Denna dubbelhet de plötsligt blev varse, när utsattheten visade sig lika aktuell, lika utbredd, överallt. Sverige, Pakistan, USA, Uganda... Mönster av könat förtryck som inte alls har försvunnit, och hur nära det kom och hur smärtsamt. Seglivat, ofantligt, svårt att förstå och rubba. Varför, frågade de om och om igen. Varför?

Själv hade jag inga enkla svar att ge, inga quick-fix-pills, inga ”miniskirts hot-pants and a few little fancy frills”, bara fler frågor och stöd åt deras motstånd.

Ninni Carlsson är filosofie doktor, universitetslektor och socialpedagog verksam på Institutionen för Socialt arbete vid Göteborgs universitet.
E-post: ninni.carlsson@socwork.gu.se

Noter

- 1 Se exempelvis Karin Hassan Jansson: *Kvinnofrid. Synen på våldtäkt och konstruktionen av kön i Sverige 1600-1800*, Uppsala universitet 2002; Karin Johannisson: *Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*, Norstedts 2005; Ken Plummer: *Telling Sexual Stories. Power, Change and Social Worlds*, Routledge 1995; Beverly Skeggs: *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*, Daidalos 2000.
- 2 Åsa Bergenheim: *Brottet, offret och förövaren. Vetenskapens och det svenska rättsväsendets syn på sexuella övergrepp mot kvinnor och barn*, Carlsson Bokförlag 2005; Erna Olafson, David L. Corwin, & Roland Summit: "Modern History of Child sexual Abuse Awareness. Cycles of Discovery and Supression", *Child Abuse & Neglect*, 1993:1, s.7-24.
- 3 Lena Lennerhed: *Frihet att njuta. Sexualdebatten i Sverige på 1960-talet*, Norstedts 1994.
- 4 Bergenheim 2005.
- 5 Lennerhed 1994.
- 6 Bergenheim 2005; Hjärdís Levin: *Testiklarnas herravälde. Sexualmoralens historia*, Akademitlitteratur 1986.
- 7 Lennerhed 1994; Emma Isaksson: *Kvinnokamp. Synen på underordning och motstånd i den nya kvinnorörelsen*, Bokförlaget Atlas 2007.
- 8 Se exempelvis Ninni Carlsson: *Avslöjandets tid. Kvinnors bearbetning av sexuella övergrepp*, Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet 2009.
- 9 Carlsson 2009.
- 10 Annika Forssén & Gunilla Carlstedt: *Varsågod och var stark. Om kvinnors liv, arbete och hälsa under 1900-talet*, Studentlitteratur 2003.